

RICARD TORRENTS I ELS ESTUDIS SOBRE VERDAGUER: UNA APROXIMACIÓ

Per a mi, l'estudi de la recepció pòstuma de Verdaguer, molt condicionada, d'una banda, per la mitificació popular, i de l'altra, pels canvis de programació literària, és tan apassionant com el de la vida, amb tota la seva càrrega de dramatisme. O el del conjunt de l'obra. De fet, en la seva complicada madeixa, podrien destriar-se, com a mínim, dues grans tradicions, totes dues, denses i rígides, que s'oposen sovint amb violència l'una a l'altra i que, segons les èpoques, resulten més o menys operatives. La primera, alimentada, per dir-ho amb Dwight Macdonald, amb productes propis de la Masscult o de la Midcult i, més en concret, amb tots els registres «populars» i religiosos, inclosos els capellans-poeta de bosc, és més sentimental i, per tant, més acrítica i, en el fons, més rutinària i heterogènia, fins més plena de contradiccions. Per contra, la segona, alimentada pels grups punters del Nou-cents, és més homogènia i més programàtica i, per tant, més demolidora. O, almenys, més restrictiva. El 1908, per exemple, Josep Carner va dividir la història de la poesia contemporània en quatre períodes, un d'ells, el seu, tot just apuntat. I va posar Verdaguer en el segon, que, diu, per oposició al «civil» inaugurat per Maragall, és «amenaçant, rural i realista». Segons Carner, Verdaguer no va reeixir mai a vèncer els dos perills que l'assetjaven: no «sortir del seu gènere particular, de la seva mestria» i «amanerar aquest gènere». D'aquí que, per a ell, només sigui «un excels poeta popular» i l'«instaurador de la paraula viva catalana». Onze anys després, el 19, Joaquim Folguera, un carnerià fervorós, va condemnar, en nom del prosista, el poeta. «L'autor del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, més que un poeta, era un excel·lent prosista». I va afegir: «aquest fou Verdaguer i no el de *L'Atlàntida*, el pitjor poema potser que ell hagués escrit». La condemna folgueriana va fer jurisprudència. Així, el 32, J.V. Foix, en una de les seves col·laboracions a *La Publicitat*, va confessar que, tot i estimar-lo, no podia, com a «crític honest», recomanar «el seu mestratge literari sense reserves». I es va

limitar a remarcar «en ell un dels primers restauradors de l'idioma, un dels primers prosistes de la nostra llengua –d'ara i adés– i el nom d'un precursor de l'ideal dels catalans». Al cap de trenta anys, Josep Pla, en el *Quadern gris*, encara repeteix la mateixa consigna. Per a ell, les efusions místiques del poeta de Fogueroles no posseeixen cap «interès». Ni el posseeixen les grans construccions «geològiques». Són, diu, «autèntics fenòmens literaris que tenen aspectes de gran interès i que, en bloc, tenen a penes interès». Ara: salva el restaurador de l'idioma. I, amb alguna reticència, la prosa, en especial, la del *Dietari*. «Insuperable, magnífica», si bé matisa: té «un cert estil». Dins aquest quadre general d'idees, el Nou-cents, potser amb una exclusió, la de Josep M. de Sagarra, que va assumir la major part de la tradició anterior, va posar atenció en el prosista. Josep M. Capdevila, que, malgrat les reserves, va mostrar, no sé si pel seu conservadorisme, un mínim respecte pel poeta, i J.V. Foix van organitzar dues antologies emblemàtiques de prosa, el primer, el 36, i el segon, el 52. Carner, que havia reelaborat teatralment el *Canigó* per a Jaume Pahissa, va prendre com a model els discursos i els articles. I va iniciar un tipus de prosa que caldria examinar amb detall i que, si no vaig errat, arriba fins a Mercè Rodoreda, néta d'un fervent lector de Verdaguier, a qui va aixecar un monument en el jardí de la seva torre del carrer Balmes. Amb tot, hi va haver dues excepcions. El 22, Carles Riba, posant en joc, segons diu, les investigacions dantesques de Vossler, va fer, per a una col·lecció que dirigia Carner, una antologia que constitueix el primer intent, no programàtic, sinó crític de recuperació de la poesia, ni que fos fet amb prudència i amb alguns malentesos. I, el 49, dins, ja, d'unes altres coordenades, Marià Manent en va realitzar un segon per a les *Obres completes* de la Perenne, si no tan decisiu, sí més obert i generós.

Entre el sentimentalisme acrític dels uns i el criticisme programàtic dels altres, els grups acadèmics no van saber, o no van poder, construir una tradició pròpia que fos, a la vegada, distanciada i asèptica, vull dir, analítica. Descriptiva. O contextualitzada. De fet, gràcies a la pressió exercida pels sectors populars i a les necessitats polítiques dels eclesiàstics, els estudiosos van posar en el centre de les seves preferències, no l'obra, que, a fi de comptes, és l'única que pot justificar-la, sinó la biografia. I, en concret, els seus aspectes més conflictius, com la vocació sacerdotal. L'enfrontament amb la jerarquia. O les relacions amb la família Duran. Fa tot just quaranta anys, Rosalia Guilleumas va senyalar, per als estudis verdaguierians, tres grans

moments: 1) 1902-1924: marcat pels «biògrafs contemporanis del poeta que apleguen llurs records personals»; 2) 1924-1945: «apareixen els primers intents de biografia crítica»; 3) 1945-1953: són revisades «les etapes anteriors» i s'inaugura una d'«especialització que adopta una direcció doble: per una banda, la dels treballs biogràfics que, endinsant-se en la psicologia del poeta, en van precisant els trets essencials; per l'altra, la dels estudis monogràfics extensos i complets en el seu tema respectiu sobre aspectes de la vida i de l'obra literària». Aquests anys, presidits per les commemoracions del centenari de la naixença (1945) i pel cinquantenari de la mort (1952) i, en un altre sentit, pel franquisme i les seves conseqüències, va sortir la primera edició crítica d'un poema, *L'Atlàntida* (1946), realitzada per Eduard Junyent i Martí de Riquer. I Josep M. de Casacuberta, que, fins aleshores, s'havia dedicat a l'edició de clàssics medievals o al conreu de la lingüística, va iniciar els seus estudis sobre Verdaguer i, més exactament, sobre la seva joventut. De fet, Casacuberta, format en deus teutòniques, va aplicar al món contemporani el rigor de la filologia romànica. I, per tant, va invertir la major part dels seus esforços en la recerca d'arxiu. O d'hemeroteca. I va ampliar els seus objectius, en principi, biogràfics als literaris. O, almenys, als textuals. Avui, per raons òbvies, a aquests tres moments, cal afegir-ne dos més: 4) 1953-1986: són dominats, per una banda, per les investigacions de Casacuberta i, sobretot, per la seva política editorial i, per l'altra, pel centenari de *L'Atlàntida* (1977) i pel Col·loqui de la Reinaxença (1984). Així, el 53, Casacuberta va crear la «Biblioteca verdagueriana», a través de la qual va impulsar l'estudi de la producció literària juvenil i de les tensions que van trasbalsar la biografia dels darrers anys. I en la qual va publicar, amb la col·laboració de Joan Torrent i Fàbregas, una de les obres de conjunt més importants aparegudes fins ara: *l'Epistolari* (11 vols., 1959-93). Altrament, el centenari atlàntic va provocar nombroses publicacions, entre elles, el catàleg de la col·lecció reunida per D. Gómez Flores. I una atepèida nadala de la Fundació Carulla. O conferències, com el cicle organitzat per la llibreria de Josep Porter. I el col·loqui renaixentista va generar, a més d'aportacions puntuals, la idea del primer simposi verdaguerià (1986). Per últim, 5) 1986-1994: per primer cop, els estudis verdaguerians accedeixen a la universitat. I disposen d'instruments acadèmics propis. El 1990, per exemple, va ser llegida a la universitat de Barcelona la primera d'una sèrie, fins ara, de quatre tesis de doctorat. I, un any després, va ser fun-

dada a Vic una societat que porta per nom el del poeta i que pretén de programar una política global de recerca (col·loquis regulars sobre temes monogràfics, una revista anual especialitzada, catàleg de manuscrits, edició crítica de les obres completes, etc.). En general, tant a la universitat com a la Societat Verdaguer, s'insisteix en la línia d'investigació pensada per Casacuberta, però, a poc a poc, s'ha desplaçat l'objectiu del terreny biogràfic o textual al pròpiament literari, sense que això suposi renunciar a cap dels seus guanys. I, amb el desplaçament d'objectiu, s'ha eixamplat el ventall metodològic.

Sens dubte, Ricard Torrents ocupa un lloc d'excepció en aquesta darre-
ra trama. El vaig conèixer, si més no de nom, en plena joventut. De fet, els
anys 50, formàvem part de dos grups, ell, d'un del seminari de Vic, més ho-
mogeni i més poblat, i jo, d'un altre de la universitat de Barcelona, més he-
terogeni i dispers, que ens sentíem units per la doble aventura del país i de
la poesia i, més en concret, de Carles Riba. En una fotografia desenterrada
per Carles-Jordi Guardiola i publicada per ell a l'àlbum *Carles & Clementi-
na*, hi som tots, o quasi tots, al voltant de Riba i de J.V. Foix. Els de Vic: Jo-
sep Junyent, Antoni Pous, Segimon Serrallonga i Ricard Torrents. I els de
Barcelona: Antoni Comas, Albert Manent i jo. Al principi, els tractes més
regulars, els vaig tenir amb els dos primers, amb Junyent, quan aquest estu-
diava a la Facultat de Lletres, de Barcelona. O seguia els cursos de doctorat
a Roma. I amb Pous, els anys que va ser a Igualada i va orientar el grup La-
cetània. O en els primers de la seva estada a Tübingen. Per contra, amb Ser-
rallonga, els tractes més intensos, no els vaig tenir fins molt més tard, quan
ja havíem tornat, respectivament, de Lovaina. O de Liverpool. I, de manera
especial, quan, els anys 70, vam coincidir, tots dos, en un mateix camp de la
lluita política. Ell, com a militant. I jo, com a activista lleial, però renuent.
O, almenys, distant. Per a mi, Torrents, que no feia versos, era més jove i va
estudiar a Roma-Tübingen, va ser, durant molts d'anys, el nom d'una llis-
ta, un punt de referència que entrava i sortia de les converses sense fer so-
roll. Si no m'equivoco, els primers tractes directes, els vaig tenir a casa de
Josep M. de Casacuberta. Casacuberta, com a president, i jo, com a núme-
ro de base, vam formar part, la nit de santa Llúcia del 77, d'un jurat que,
per commemorar el somni atlàntic, havia d'atorgar unes bosses de treball.
En vam donar una a Torrents. I, per resoldre no sé quina qüestió prèvia, el
president ens va convocar a casa seva. A partir d'aleshores, vam anar conso-

lidant un tracte que, cada cop, s'ha fet més regular i més intens. Hem coincidit en molts actes públics. O en reunions informals. N'hem organitzat algunes conjuntament. Hem refet a peu els itineraris verdaguerians, inclosos els del Canigó. I, per damunt de tot, hem sostingut llargues converses, que, si hem pogut comptar amb la col·laboració de Serrallonga, han durat fins a punta d'alba i han donat voltes sobre tota mena de laberints especulatius. Torrents, malgrat la seva aparença dubitativa i reservada, és un home d'acció. Més ben dit: un programador i, alhora, un gestor cultural que ha muntat a Vic un dels complexos universitaris i editorials més actius del país. I, al mateix temps, és un traductor líric de l'hebreu. O de l'alemany. I un consciencios investigador en el camp de la pràctica pedagògica o de la literària i, especialment, de Verdaguer, per qui sent, nascut, com ell, a Folgueroles, i com ell, format a Vic, una profunda afecció.

Els treballs aplegats en aquest volum són una bona mostra de la seva activitat investigadora i, més en concret, verdagueriana. De fet, Torrents continua l'exploració d'arxius i de fons hemerogràfics, però, per a ell, els textos no són, ja, un simple document biogràfic o filològic, sinó que són un objecte eminentment literari. Malgrat el fragmentarisme i la diversitat de destinació, hi ha, en tots ells, una idea vertebradora que els dóna sentit i que pretén de reajustar críticament la figura del poeta. Verdaguer, per una part, és un gran imaginatiu i un prodigiós constructor verbal i, per l'altra, si no un ideòleg pur, un transmissor d'ideologia que segueix amb fidelitat les directrius de l'Església, com a institució, i, en particular, de la catalana, en un moment que, per recuperar-se dels «estralls» produïts per la revolució liberal i per la laïcització provocada per la industrial, intentava de resituar-se. Així, el volum conté dos treballs biogràfics, un, l'edició de la primera relació de la vida del poeta, feta per Jaume Collell i destinada a la traducció francesa de *L'Atlàntida*, de Justí Pepratx. I el segon, amb materials procedents dels llibres parroquials de Folgueroles, aclareix la condició social i ideològica de la família i, per tant, rebenta els tòpics que s'havien acumulat al seu voltant. Alguns treballs, com els dedicats a l'Esbart de Vic i a les relacions del poeta amb les Guillerries, són una autèntica síntesi de dades biogràfiques i literàries. El primer, sense anar més lluny, estableix un completíssim inventari de la producció juvenil, inèdita o no, que ha de resultar d'una gran productivitat. I el segon inaugura un dels blocs més densos de treballs: els estudis i les edicions de textos. A vegades, el text recuperat pos-

seeix un interès molt puntual, com el necrològic de Marià Aguiló, que, en principi, em sembla més reeixit del que pensa Torrents; d'altres, l'estudi, com en la del darrer article compost per a la sèrie *En defensa pròpia*, va més enllà dels límits estrictes del filòleg. En aquest sentit, de tot el conjunt, crec que cal destacar-ne tres: l'edició dels romanços *Llucià i Marcia* i *La cinta de les lletres d'or*, la de les sis versions del *Cant de Gentil*, molt diferents les unes de les altres, i la del poema *La pomerola*, sens dubte, la joia del volum. En el primer, poso per cas, a partir dels textos publicats, planteja per primer cop les tensions juvenils entre dues doctrines estètiques oposades, la neoclàssica, que encara era viva al Seminari, i la romàntica, que ho era al carrer. I el triomf, gràcies a la intervenció de Milà i Aguiló, de la darrera. En el segon, prova, si calia, contra la imatge d'un poeta «instintiu» i «salvatge», la seva rigorosa consciència d'escriptor i la quantitat d'esforços que invertia en la recerca d'una idea i d'una possible realització formal adequada. I, en el tercer, analitza amb sagacitat i audàcia els intents que Verdguer va fer, en els darrers anys de vida, per renovar l'utilatge i adaptar-se a les doctrines de la «modernitat», aleshores en plena bullida. Per últim, al costat del bloc pròpiament textual, n'hi ha un altre d'estricament literari, per al qual posa en joc una gran varietat de recursos. En el més remarcable, per exemple, ressegueix punt per punt la gènesi ideològica i fluvial del *Canigó*. O, en un altre, les afinitats i les vacil·lacions d'ubicació d'un seguit de poemes que apareixen i desapareixen en tres llibres canònics, un d'ells, perfectament articulat: *Montserrat*, el *Canigó* i *Pàtria*. Altrament, fa una lectura molt serrada d'un sol poema, com en el cas de *Vora la mar*, procedent de les *Flors del Calvari*. O d'un recull sencer, *Brins d'espígol*, publicat fa tot just una dotzena d'anys.

Per a mi, els *Estudis i aproximacions* de Torrents, per la unitat de concepció, però també per la varietat de registres i l'amplitud de compàs, que abraça tota la producció, constitueixen una contribució important al coneixement de Verdguer. No sé si, en molts d'aspectes, homologable a la que, en el seu moment, van suposar els *Estudis*, de Casacuberta. O l'*Epistolari*, preparat pel mateix Casacuberta i per Joan Torrent i Fàbregas.

Joaquim MOLAS

Sant Feliu de Guíxols, 29 d'agost.